

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЕГУЛЯЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНОГО ОБ'ЄКТА ДЛЯ ПОТРЕБ РИБНИЦТВА НА УМОВАХ ОРЕНДИ В УКРАЇНІ

Третяк Тарас Олексійович

кандидат юридичних наук

доцент кафедри земельного та аграрного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Однією за найбільших проблем сучасного українського суспільства є боротьба з корупцією. Загроза останньої виникає у тому разі, коли громадянин або суб'єкт господарювання повинен отримати той чи інший дозвіл чи довідку від органів державної влади і без цього документа не має права здійснювати господарську та іншу діяльність. Велика кількість таких контактів громадян чи суб'єктів господарювання з органами влади робить завдання подолання корупції практично не здійсненним. Для того аби забезпечити умови для ефективної боротьби з корупцією потрібно максимально скоротити кількість наведених вище контактів громадян чи суб'єктів господарювання з органами виконавчої влади [11].

Отже, неодмінною умовою ефективної боротьби з корупцією є дерегулювання у всіх сферах економічної діяльності. У цій статті автор ставить за мету перевірити гіпотезу про те, що всі умови спеціального водокористування, які можуть бути встановлені у дозволі на спеціальне водокористування для здійснення рибництва та умови режиму рибогосподарської експлуатації водного об'єкта (далі – Режим водного об'єкта), можуть бути встановлені у договорі оренди земельної ділянки водного фонду у комплексі із водним об'єктом (далі – договір оренди водного об'єкта) без шкоди для правого регулювання використання та охорони водного об'єкта та водних живих ресурсів.

Питання правового регулювання використання водних об'єктів для потреб рибництва вже були предметом дослідження у юридичній літературі. Зокрема, правові засади використання водних об'єктів для здійснення

рибогосподарської діяльності досліджувала Л.О. Святченко [20, с. 138–150]. У наведеній роботі автор розглядає вимоги, яких особа, що бажає використовувати водний об'єкт для рибництва, повинна виконати для того, щоб мати право здійснювати таку діяльність. Л.О. Святченко досліджує також і питання оренди водного об'єкта для здійснення рибництва. Питання дерегуляції не були досліджені у зазначеній роботі. Не були ці питання досліджені і у роботі Т.В. Григор'євої, що присвятила монографічне дослідження правовим засадам використання, охорони та відтворення водних живих ресурсів [12].

Правові аспекти договору оренди водних об'єктів досліджувала М.В. Краснова [15, с. 126–127, 131–132], проте у зазначеній роботі питання дерегуляції використання водних об'єктів для потреб рибництва не було досліджено. Окремі аспекти рибогосподарського використання водних об'єктів досліджували Т.О. Коваленко [14], С.М. Кваша [13], Н.М. Вдовенко [1], О.О. Черненко. У цих роботах автори не ставили за мету перевірити чи здатен договір оренди водного об'єкта замінити собою дозвіл на спеціальне водокористування та Режим водного об'єкта.

Договорам у сфері водокористування присвятив значну частину своєї уваги Д.В. Хаустов [23, 22]. Наприкінці однієї із своїх статей він доходить висновку про необхідність спрощення дозвільної процедури в результаті чого стане можливим *«використання лише одного з документів – документа дозвільного характеру (ліцензії) чи договору»* [23, с. 14]. *«[П]ри цьому договір слід застосовувати у випадках тривалого процесу природокористування, коли треба докладно регламентувати зобов'язання сторін, а документ дозвільного характеру можливо використовувати у випадку короткострокового користування, коли немає потреби регламентувати відносини»* [23, с. 14] – продовжує вчений. На наш погляд, потребує додаткового обґрунтування твердження про те, що документ дозвільного характеру можливо використовувати у випадку коли немає потреби регламентувати відносини у сфері водокористування. Функція дозволу на спеціальне водокористування полягає у встановленні умов для здійснення спеціального водокористування, які дозволять попередити негативного впливу на довкілля та здоров'я людини. До того ж договір оренди водного об'єкта може бути короткостроковим, регулюючи при цьому водокористування. У зв'язку з цим, немає жодних підстав стверджувати, що у випадку короткострокового використання водного об'єкта повинен використовуватися дозвіл, а не договір оренди водного

об'єкта. Д.В. Хаустов не досліджував можливість замінити договором оренди водного об'єкта дозволу на спеціальне водокористування та Режиму водного об'єкта під час використання водного об'єкта для здійснення рибництва.

Договірні форми використання водних об'єктів були предметом дослідження Д.О. Сівакова[21]. В результаті проведеного дослідження автор висловив низку цікавих положень, однак у його роботах не було досліджено можливості замінити дозвіл на спеціальне водокористування та Режим водного об'єкта договором оренди водного об'єкта.

Для використання водного об'єкта для потреб рибництва особа, що планує його здійснювати, повинна: укласти договір оренди водного об'єкта; отримати дозвіл на спеціальне водокористування для здійснення рибництва; розробити технічний паспорт водного об'єкта; затвердити рішенням Державного агентства рибного господарства України (далі – Держрибагентство) Режим водного об'єкта. Розглянемо кожен з цих обов'язків на предмет можливого їх заміни договором оренди водного об'єкта або процедурою укладення цього договору.

Особа, що планує здійснювати рибництво повинна **укласти договір оренди водного об'єкта**. Порядок надання водних об'єктів в оренду регламентується статтею 51 Водного кодексу України від 06.06.1995 № 213/95-ВР (далі – ВК) та Земельним кодексом України від 25.10.2001 № 2768-III (далі – ЗК). В останніми роками порядок надання водного об'єкта у користування на умовах оренди зазнав в цілому позитивних змін. До прийняття Закону України «Про аквакультуру» від 18.09.2012 № 5293-VI [10] положення статті 51 ВК давав підстави вважати, що договір оренди водного об'єкта – був самостійним договором і повинен був укладатися поряд з договором земельної ділянки водного фонду, на якій розташований водний об'єкт. Зокрема, згідно з частиною третьою статті 51 ВК у редакції 22.12.2011 року орендодавцями водних об'єктів (їх частин) місцевого значення є Рада міністрів Автономної Республіки Крим і обласні Ради. Орендодавцями водних об'єктів загальнодержавного значення є Кабінет Міністрів України та місцеві державні адміністрації (частина п'ята статті 51 ВК у редакції 22.12.2011 року). Право надавати земельні ділянки у користування були наділені сільські, селищні, міські ради чи місцеві державні адміністрації (пункт «а» статті 9, пункт «а» статті 12, пункт «а» статті 17 ЗК у редакції від 05.07.2012). Отже, орендодавець договору оренди водного об'єкта та орендодавець земельної ділянки водного фонду не співпадав, що і було однією з підстав вважати ці договори окремими

договорами [19]. Складалася ситуація, за якої заявник для здійснення рибництва повинен був укласти зазначені два договори для отримання права користуватися водним об'єктом.

Позитивною стороною змін до ВК, внесених Законом України «Про аквакультуру» була фактична заміна договору оренди водного об'єкта договором оренди земельної ділянки водного фонду. Результатом таких змін була ліквідація обов'язку заявників укласти два договори оренди на один водний об'єкт. Крім того, договір оренди водного об'єкта був надзвичайно обтяжливим для заявників, адже за загальним правилом право надавати в оренду водний об'єкт місцевого значення мала обласна рада (частина третя статті 51 ВК у редакції 22.12.2011 року), тому для отримання в оренду водного об'єкта заявник повинен був переконати більшість депутатів обласної ради надати цей об'єкт в оренду.

На сьогодні водні об'єкти надають у користування органи, які мають право розпоряджатися земельними ділянками, на яких розташовані ці водні об'єкти. Договір оренди земельної ділянки під водним об'єктом разом з цим об'єктом укладається лише на конкурсних засадах у порядку передбаченому статтями 134-139 ЗК.

Елементом процедури отримання права оренди водного об'єкта є погодження цього договору з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері водного господарства (частина четверта статті 51 ВК). Таке погодження відповідає ознакам документа дозвільного характеру, закріпленим статтею 1 Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV [7]. Надання права Держрибагентству погоджувати договори оренди водного об'єкта вказує на те, що метою введення цього погодження було забезпечити, щоб положення договору були сформульовані таким чином, щоб це не завдавало шкоди рибним ресурсам. На наш погляд, погодження договору оренди водного об'єкта призводитиме до ускладнення процедури притягнення до відповідальності посадових осіб, у разі заподіяння шкоди рибним ресурсам. Наприклад, укладено договір оренди водного об'єкта, за яким орендодавцем є сільська рада. Цей договір погоджено з Держрибагентством. Виконання цього договору призвело до заподіяння шкоди рибним ресурсам. У такій ситуації виникає питання – який орган буде нести відповідальність за цю шкоду: сільська рада чи Держрибагентство? Сільська рада уклала договір оренди і цим встановила умови договору оренди водного об'єкта, проте Держрибагентство погоджувало

цей договір, маючи до того ж право вето на цей договір. Для уникнення такої проблеми слід відмовитися від системи погодження. Натомість потрібно надати достатнього часу органам уповноваженому укласти договір оренди водного об'єкта. Такий порядок дозволить цьому органам звернутися із запитом до Держрибагентства для отримання інформації про те, яких заходів потрібно вжити з тим, аби уникнути шкоди рибним ресурсам. При цьому Держрибагентство не буде мати права «вето» на укладення договору оренди водного об'єкта, а відповідальність за наслідки виконання умов договору оренди водного об'єкта для потреб рибництва повністю буде лежати на органі-орендодавцеві.

Для здійснення рибництва з використанням водного об'єкта заявник також повинен **отримати дозвіл на спеціальне водокористування для здійснення рибництва**. Обов'язок отримати такого дозволу випливає з положень частини першої статті 48 ВК, якою використання вод визнане окремим видом спеціального водокористування, поряд із забором води та скиданням забруднювальних речовин. Назва статті 68 ВК *«особливості спеціального водокористування та користування водними об'єктами для потреб рибного і мисливського господарства»* також вказує не те, що використання водних об'єктів для рибництва є різновидом спеціального водокористування, а тому його здійснення потребує дозволу. Якщо ж використання водного об'єкта для рибництва є спеціальним водокористуванням, то воно може здійснюватися лише на підставі дозволу (частина перша статті 49 ВК).

Пункт п'ятий Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 № 321 [16] містить перелік умов та інформації, що містяться у дозволі на спеціальне водокористування, цими умовами та інформацією є: 1) найменування органу, що його видав; 2) найменування та реквізити водокористувача – юридичної особи (прізвище, ім'я, по батькові, адреса водокористувача – фізичної особи); 3) строк, на який видано дозвіл; 4) ліміти забору води, використання води та скидання забруднювальних речовин; 5) умови спеціального водокористування; 6) інші відомості (у разі потреби). Всі наведені у цьому пункті умови можуть бути встановлені у договорі оренди водного об'єкта, тому потреби у такому дозволі немає.

Умови здійснення рибництва, в тому числі і ті, які гарантуватимуть охорону водного об'єкта, можуть бути встановленими в договорі оренди

водного об'єкта. Під час укладання такого договору уповноважений орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування повинен наполягати на включенні таких умов до договору оренди водного об'єкта. Відмова заявника від включення зазначених вище умов до договору оренди водного об'єкта повинна призводити до відмови уповноваженого органа від укладення такого договору. Здійснюючи реформування дозвільної системи, слід ліквідувати дозвіл на спеціальне водокористування для здійснення рибництва, а умови використання водного об'єкта, які необхідні для попередження негативного впливу на здоров'я людини чи довкілля, мають стати складовою частиною договору оренди водного об'єкта.

Для здійснення рибництва з використанням природного водного об'єкта заявник також повинен *отримати рішення Державного агентства рибного господарства України, яким буде затверджено режим водного об'єкта*. Останній спрямований запобігти заподіяння шкоди довкіллю та здоров'ю людини, а також шкоди рибним ресурсам. Для погодження та затвердження Режиму водного об'єкта, він подається разом з його науково-біологічним обґрунтуванням. Останній документ розробляється відповідно до погодженої з Держрибагенством програми дослідних робіт. Така програма містить також і методику проведення відповідних досліджень.

Режим водного об'єкта та його науково-біологічне обґрунтування заявник подає до територіального органу рибоохорони, у зоні якого здійснюватимуть діяльність, та територіального органу охорони довкілля для погодження. Зазначені органи повинні протягом місяця з дня отримання Режиму водного об'єкта погодити його або відмовити у його погодженні (пункт 2.3. Інструкції про порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах, затвердженої наказом Держкомрибгоспу від 15.01.2008 № 4 [17] (далі – Інструкція 4).

Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань рибного господарства України протягом місяця після отримання розглядаються надіслані користувачем документи і приймається відповідне рішення щодо затвердження Режиму водного об'єкта (пункт 2.4. Інструкції 4). Таким органом на сьогодні є Державне агентство рибного господарства України.

Додатком 2 до Інструкції 4 затверджено форму Режиму водного об'єкта, згідно з якою цей режим повинен містити такої інформації: 1) назва установи,

що розробила режим; 2) місце розташування водного об'єкта; розміри водного об'єкта (довжина, ширина, площа водного дзеркала, об'єм води, максимальна глибина, середня глибина); характеристика (консистенція, склад) ґрунтів; види рослин та ступінь заростання у відсотках до загальної площі акваторії; 3) гідрологічний та гідрохімічний режими (замерзання, скресання, товща льодового покриву, класифікація води, наявність явищ задухи); 4) зв'язок з іншими рибогосподарськими водними об'єктами (наявність трубопроводів, водозабірних споруд, каналів, рибозахисних пристроїв на них, стоків тощо); 5) кормова база (біомаса фітопланктону, зоопланктону, г/куб.м, біомаса бентосу, г/куб.м тощо); 6) видовий склад водних живих ресурсів та їх запаси за видами (тонн); 7) фактична рибопродуктивність (кг/га), у тому числі за видами (кг/га); 8) обсяги улову окремих видів водних живих ресурсів за період не менше ніж 5 років до початку здійснення робіт, тонн; 9) інші відомості про навантаження на середовище (рекреаційне, антропогенне та інше); 10) обсяги вселення (кількість), млн.екз.; 11) обсяги вилучення водних живих ресурсів за видами (тонн); 12) повна характеристика знарядь і засобів лову та їх кількість; 13) період заборони на лов туводних видів водних живих ресурсів; 14) перелік робіт з відтворення, меліорації тощо, які необхідно здійснити на тому рибогосподарському водному об'єкті, де буде здійснюватися штучне розведення, вирощування водних живих ресурсів та їх використання, у терміни; 15) інші заходи; 16) назва наукової установи, організації, яка розробила Режим та назва користувача; 17) строк дії режиму.

Вище спеціально було наведено повний перелік інформації та умов, яких повинен містити Режим водного об'єкта для того, щоб показати, що немає жодної вимоги чи частини інформації, якої не міг би містити договір оренди водного об'єкта чи заява на укладення такого договору. Тому, на наш погляд, умови, що містяться у Режимі водного об'єкта, повинні бути умовами договору оренди водного об'єкта. Обов'язок подавати для затвердження Режим водного об'єкта до Держрибагентства України потрібно скасувати. Натомість потрібно передбачити обов'язок заявника подавати інформацію, що міститься у Режимі водного об'єкта, у заяві про укладення договору оренди земельної ділянки водного фонду.

Особа, що має намір використовувати водний об'єкт для потреб рибництва, також повинна *розробити технічний паспорт водного об'єкта*. Розроблення технічного паспорта водного об'єкта регламентується Порядком розроблення паспорта водного об'єкта, затвердженого наказом Мінприроди від

18.03.2013 № 99 [18]. На наш погляд, інформацію, що міститься у технічному паспорті водного об'єкта, повинен подавати заявник у заяві про надання в оренду водного об'єкта. Саме таке регулювання порядку надання в оренду водного об'єкта для здійснення рибництва дозволить скороти число документів дозвільного характеру та документів, яких повинен розробляти заявник, без негативних наслідків для охорони довкілля та здоров'я людини.

Порядок внесення змін до договору оренди водного об'єкта. Положення частини третьої статті 51 ВК, згідно з яким «водні об'єкти надаються у користування за договором оренди земель водного фонду на земельних торгах у комплексі із земельною ділянкою», дають підстави вважати, що договір оренди за яким орендар набуває права використовувати земельну ділянку та водний об'єкт у комплексі є договором оренди земельної ділянки. На цей договір поширюється правила про договір оренди земельної ділянки. Покладення на цей договір також і функцій дозволу на спеціальне водокористування та Режиму водного об'єкта, вимагає дослідити чи потребують змін (а у разі позитивної відповіді на це питання – яких саме змін) правила про розірвання цього договору.

Виконання договором оренди водного об'єкта також і функцій дозволу на здійснення спеціального водокористування означає, що підстави припинення права водокористування, що передбачені статтею 55 ВК, будуть підставами для внесення змін та розірвання договору оренди водного об'єкта. Незважаючи на те, що назва статті 55 ВК є «Підстави для припинення права спеціального водокористування», окремі підстави для припинення права спеціального водокористування можуть бути і підставами для обмеження права спеціального водокористування, себто підставами для внесення змін до договору оренди водного об'єкта. Протилежне тлумачення положень статті 55 ВК буде призводити до того, що у разі, коли достатньо лише змінити спеціальне водокористування водним об'єктом для рибництва, і така зміна дозволить забезпечити централізоване водопостачання (пункт сьомий частини першої статті 55 ВК), уповноважений орган не зможе цього зробити, а повинен буде лише припинити спеціальне водокористування. Таких наслідків явно не міг мати на увазі розумний абстрактний законодавець, тому тлумачення, що призводить до таких наслідків, не відповідає духу статті 55 ВК.

Частина перша статті 55 ВК передбачає підстави припинення права спеціального водокористування. Редакція цієї статті є, на нашу думку, вкрай невдалою, адже якщо скасувати дозвіл на спеціальне водокористування та

затвердження Режиму водного об'єкта, а умови спеціального водокористування встановлювати договором оренди водного об'єкта, то скасування усіх цих підстав, крім підстави, визначеної пунктом сьомим частини першої статті 55 ВК, призведе лише до покращення правового регулювання обмеження чи припинення права спеціального водокористування. Для того щоб це показати виразніше, проаналізуємо як би діяли положення пунктів першого–шостого та восьмого частини першої статті 55 ВК, якщо дозволу на спеціальне водокористування не буде, а його функції виконуватиме договір оренди водного об'єкта.

Пункт перший частини першої статті 55 ВК передбачає наступну підставу зміни та припинення умов спеціального водокористування *«якщо відпала потреба у спеціальному водокористуванні»*. Якщо дійсно орендареві більше не потрібне спеціальне водокористування, то сторони можуть змінити або розірвати цей договір за взаємною згодою на підставі загальних положень ЦК про зміну та розірвання договорів (частина перша статті 561 ЦК). У разі ж якщо орендодавець не погоджується розірвати договір оренди водного об'єкта, проте має місце істотна зміна обставин, то у такому разі договір може бути розірваний судом на підставі статті 652 ЦК. Формулювання пункту першого частини першої статті 55 ВК дає підстави вважати, що спеціальне водокористування може бути припинене також і у випадку коли не було істотної зміни обставин, визначеної частиною першою статті 652 ЦК. На наш погляд, таке правило поставить орендодавця у не вигідне становище, при цьому немає жодних аргументів, які б виправдовували б такий порядок. Отже, скасування пункту першого частини першої статті 55 ВК призведе лише до покращення правового регулювання розірвання чи внесення змін до договору оренди водного об'єкта.

Пункт другий частини першої статті 55 ВК передбачає можливість припинення договору оренди водного об'єкта у разі *«закінчення строку спеціального водокористування»*. У разі, якщо договір оренди водного об'єкта буде виконувати функцію також і дозволу на спеціальне водокористування, це положення бути означати, що договір оренди водного об'єкта припиняється у разі закінчення строку його дії. Таке правило впливає із строковості договору найму (частина перша статті 759 та частина перша статті 763 ЦК, абзац другий статті 31 Закону України «Про оренду землі»), тому пункт другий частини першої статті 55 ВК буде лише дублювати положення цих нормативно-правових актів, що саме по собі є негативним.

Пункт третій частини першої статті 55 ВК передбачає таку підставу припинення права спеціального водокористування як «ліквідації підприємств, установ чи організацій». Така підстава припинення договору оренди водного об'єкта передбачена як статтею 31 Закону України «Про оренду землі», так і статтею 609 ЦК, що регламентує припинення зобов'язання ліквідацією юридичної особи.

У четвертому пункті частини першої статті 55 ВК сформульовано таку підставу припинення права спеціального водокористування як «*передач[а] водогосподарських споруд іншим водокористувачам...*». На наш погляд зникнення цієї підстави не погіршить правове регулювання спеціального водокористування. Питання про особисте виконання зобов'язань врегульоване загальними положеннями про зобов'язання (статті 526-268 ЦК), які є набагато досконалішими і гнучкішими, ніж правило пункту четвертого частини першої статті 55 ВК.

Згідно з пунктом п'ятим частини першої статті 55 ВК право спеціального водокористування припиняється у разі «*визнання водного об'єкта таким, що має особливе державне значення, наукову, культурну чи лікувальну цінність...*». Питання оголошення окремої території об'єктом природно-заповідного фонду (далі – об'єкт ПЗФ) регламентується Законом України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ [2]. Частина третя статті 7 цього закону на землях природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного або історико-культурного призначення забороняє будь-яку діяльність, яка негативно впливає або може негативно впливати на стан природних та історико-культурних комплексів та об'єктів чи перешкоджає їх використанню за цільовим призначенням. Тож у разі оголошення окремої території об'єктом ПЗФ спеціальне водокористування буде припинено на підставі неведеного положення Закону України «Про природно-заповідний фонд України». Обмеження на використання земельної ділянки водного фонду, яку оголошено частиною курорту, визначаються статтями 31-33 Закону України «Про курорти» від 05.10.2000 № 2026-ІІІ [4]. Отже, обмеження у здійсненні права спеціального водокористування впливають із законів спеціально присвячених об'єктам ПЗФ та курортам і жодної потреби у положенні пункту п'ятого частини першої статті 55 ВК немає.

Пункт шостий частини першої статті 55 ВК встановлює таку підставу припинення та обмеження спеціального водокористування як «*порушення умов спеціального водокористування та охорони вод*». У разі якщо спеціальне

водокористування буде здійснюватися на підставі договору оренди, порушення умов спеціального водокористування та охорони вод буде означати порушення договірних умов. ЦК встановлює загальні положення про припинення договору у разі їх порушення, що є більш досконалішими, ніж положення пункту шостого частини першої статті 55 ВК. Зокрема, згідно за загальним правилом договір може бути розірваний на вимогу однієї із сторін лише за рішенням суду і лише у разі істотного порушення умов договору (частина друга статті 651 ЦК). Пункт шостий частини першої статті 55 ВК дозволить розірвати такий договір у випадку будь-якого порушення. Розірвання договору є суттєвим правовим наслідком для сторін і повинно мати місце лише у випадку істотного порушення умов договору, тому порядок розірвання договору оренди водного об'єкта, передбачені частиною другою статті 651 ЦК є кращими у порівнянні з нормою пункту шостого частини першої статті 55 ВК. Правила про зміну умов та припинення договору оренди земельної ділянки містять також і статті 30 та 32 Закону України «Про оренду землі», тому у разі, якщо договір оренди водного об'єкта буде підставою для спеціального водокористування без дозволу на спеціальне водокористування, потреби у положенні пункту шостого частини першої статті 55 ВК не буде.

Згідно з пунктом восьмим частини першої статті 55 ВК право водокористування може бути обмежене чи припинене у разі *«систематичного невнесення збору в строки, визначені законодавством»*. Цей пункт встановлює своєрідну квазі-санкцію за порушення обов'язку сплачувати збір за спеціальне водокористування. Питання відповідальності за порушення податкового законодавства врегульовані Податковим кодексом України від 02.12.2010 № 2755-VI [8], зокрема його статтею 123 та іншими. У разі заміни дозволу на спеціальне водокористування договором оренди водного об'єкта питання невчасного внесення орендної плати буде регулюватися правилами про порушення умов договорів, тому у випадку такої заміни жодної потреби у правилі пункту восьмого частини першої статті 55 ВК не буде.

Єдиною підставою припинення права спеціального водокористування, що передбачена частиною першою статті 55 ВК, є підстава сформульована у пункті сьомої цієї частини. Згідно з цим пунктом *«право юридичних та фізичних осіб на спеціальне водокористування припиняється у разі: ...виникнення необхідності першочергового задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення...»*. Пункт третій частини першої статті 56 ВК уповноважує приймати рішення про обмеження чи припинення права спеціального водокористування

Кабінет Міністрів України або «відповідні ради». Під словосполученням «відповідні ради» потрібно розуміти саме обласні ради, адже саме обласні ради мають право видавати дозвіл на спеціальне водокористування (пункт п'ятий статті 8¹, частиною другою статті 49 ВК). У разі ліквідації дозволу на спеціальне водокористування та заміни його договором оренди водного об'єкта право реалізовувати це повноваження повинен мати орендодавець. При цьому це право має бути позасудовим, яке може бути оскаржене орендарем водного об'єкта в суді.

Для того, аби закріпити це положення у законодавстві максимально ефективно потрібно зробити низку законодавчих кроків. По-перше, визнати такими, що втратили чинність, статті 55 та 56 ВК, адже вони не встановлюють жодного нового положення у порівнянні з більш загальними правилами про припинення чи зміну договорів та договорів оренди земельної ділянки.

По-друге, частину першу статті 32 Закону України «Про оренду землі» потрібно скасувати, адже вона лише повторює загальні положення про розірвання договорів і при цьому закріплює норму, яка є менш ефективною у порівнянні із загальними положеннями про розірвання договорів, адже частина перша статті 32 Закону України «Про оренду землі» дозволяє розірвати договір оренди водного об'єкта у судовому порядку у випадку будь-якого порушення обов'язків сторін цього договору, навіть неістотного. Частина друга статті 651 ЦК дозволяє розірвати договір лише у разі, коли порушення умов договору було істотним. На наш погляд, функцією розірвання договорів є припинити договірні правовідносини з контрагентом, який своїм невиконанням перешкоджає нормальній господарській діяльності іншого контрагента, а не просто встановити санкцію за порушення умов договору з метою стимулювати іншого контрагента виконувати умови договору. Функцію стимулювання контрагентів до виконання умов договору виконують інші договірні санкції (наприклад, неустойка, відшкодування збитків тощо). Під цим оглядом неправильно було б дозволяти розривати договір на підставі неістотних порушень його умов. Тому частину першу статті 32 Закону України «Про оренду землі» слід виключити з цієї статті. У такому разі порядок припинення договорів оренди земельних ділянок, у тому числі і водного об'єкта, буде визначати стаття 651 ЦК. За умов внесення таких змін, порядок припинення договору оренди водного об'єкта буде мати такого вигляду: припинити цього договору орендодавець зможе лише у судовому порядку і лише за умов істотного його порушення, а істотним буде вважатися порушення, яке

відповідає ознакам істотного порушення, визначеним абзацом другим частини другої статті 651 ЦК.

Для вдосконалення правового регулювання договору оренди водного об'єкта необхідно внести наступних змін нормативно-правових актів. Визнати такими, що втратили чинність статті 55 та 56 ВК з причин зазначених вище. Частину другу статті 30 Закону України «Про оренду землі» виключити, оскільки вона в узагальненій формі повторює більш докладні положення статей 651, 652 ЦК, а тому є непотрібною. До того ж частина друга статті 30 Закону України «Про оренду землі» може тлумачитися як така, що дозволяє суду не застосовувати умови зміни та розірвання договору оренди водного об'єкта, які визначені статтями 651, 652 ЦК, що також свідчить про необхідність її виключення з тексту закону.

Статтю 30 Закону України «Про оренду землі» доповнити частиною такого змісту: «У разі, якщо орендодавцем земельної ділянки водного фонду є орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, орендодавець має право внести зміни до умов договору якщо без внесення цих змін не можуть бути задоволені питні та господарсько-побутові потреби населення». Така норма дозволить невідкладно змінити умови договору оренди, якщо це необхідно для задоволення питних та господарсько-побутових потреб населення. Такі дії орендодавця не будуть підставою для застосування заходів договірної відповідальності, якщо ситуація, що потребувала внесення змін до договору оренди водного об'єкта, не зумовлена винними діями орендодавця. Такого висновку дозволяє дійти положення частин другої статті 218 Господарського кодексу України від 16.01.2003 № 436-IV [6] (далі - ГК). Згідно з першим реченням цієї частини *«учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито усіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення»*. Друге речення цієї частини встановлює принцип відповідальності за ризик за порушення договірних зобов'язань, проте лише для суб'єктів господарювання. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, будучи учасниками господарських відносин (ст. 2 ГК), не є суб'єктами господарювання (ст. 55 ГК), тому порядок їх відповідальності за збитки, що виникли внаслідок зміни умов договору оренди водного об'єкта будуть визначатися саме першим реченням частини другої статті 218 ГК, тобто буде застосовано принцип відповідальності за вину.

Завершуючи цю статтю, слід акцентувати увагу на таких основних висновках:

1. У договорі оренди водного об'єкта можуть бути встановленими всі умови, які містяться у дозволі на спеціальне водокористування та Режимі водного об'єкта, тому саме договором оренди водного об'єкта і потрібно цих умов і встановлювати, а Режим водного об'єкта та дозвіл на спеціальне водокористування для рибництва слід ліквідувати.

2. Редакція статті 55 ВК, що встановлює підстави для припинення права спеціального водокористування, є, на нашу думку, вкрай невдалою, адже якщо скасувати дозвіл на спеціальне водокористування та затвердження Режиму водного об'єкта, а умови спеціального водокористування встановлювати договором оренди водного об'єкта, то скасування усіх цих підстав крім підстави, визначеної пунктом сьомим частини першої статті 55 ВК, призведе лише до покращення правового регулювання обмеження чи припинення права спеціального водокористування.

Список використаної літератури:

1. Вдовенко Н.М. Нормативно-правове регулювання господ діяльності у сфері аквакультури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecfor_2014_4_3.pdf – Дата звернення: 29.11.2015.
2. Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
3. Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
4. Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – Ст. 435.
5. Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3. – Ст. 27.
6. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
7. Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.
8. Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13, № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
9. Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 17. – Ст. 155.
10. Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 43. – Ст. 616.
11. Вільне тлумачення думки, яку висловив К.А. Бендукідзе на лекції у Києво-Могилянській академії, яка відбулася 27.05.2014.

12. Григор'єва Т.В. Правові засади використання, охорони та відтворення водних живих ресурсів / Григор'єва Т.В. – Х.: Право, 2011. – 176 с.

13. Кваша С.М. Наукові засади державного регулювання розвитку аквакультури штучних водойм / С.М. Кваша, Н.М. Вдовенко // Економіка та держава. – 2011. – № 11. – С. 12–15.

14. Коваленко Т.О. Аквакультура: основні законодавчі аспекти [Електронний ресурс] / Т.О. Коваленко // Агробізнес сьогодні. – 2013. – № 12(259). – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/u-pravovomu-poli/1680-akvakultura-osnovni-zakonodavchi-aspekty.html>– Дата звернення: 29.11.2015.

15. Краснова М.В. Договори в екологічному праві України : Навчальний посібник / М.В. Краснова. – К.: Алерта, 2012. – 216 с.

16. Офіційний вісник України. – 2002. – № 12. – Ст. 590.

17. Офіційний вісник України. – 2008. – № 7. – Ст. 184.

18. Офіційний вісник України. – 2013. – № 42. – Ст. 1517.

19. Саме таке тлумачення положень статті 51 ВК викладено наприклад у рішенні Господарського суду Запорізької області за позовом ТОВ «Рибальське підприємство «Бриз», м. Бердянськ Запорізької області до Бердянської районної державної адміністрації Запорізької області та приватного сільськогосподарського підприємства Агрофірма «Росія» від 02.04.2009. Див.: Справа № 27/31/08-10/118/09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/3587328> – Дата звернення: 29.11.2015.

20. Святченко Л.О. Правове регулювання рибництва та рибальства в Україні : монографія / Л. О. Святченко, Ю. І. Кудріна, Л. Ю. Галайдюк, С. О. Кідалов; ред.: Л.О. Святченко ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К. : Вік принт, 2013. – 282 с.

21. Сиваков Д.О. Водный кодекс и договоры водопользования / Д.О. Сиваков // Журнал российского права. – 2006. – № 2. – С. 41-49.

22. Хаустов Д.В. Публично-правовые договоры в природопользовании / Д.В. Хаустов // Экологическое право. – 2003. – № 4. – С. 17–24.

23. Хаустов Д.В. Публично-правовые договоры в сфере использования и охраны вод / Д.В. Хаустов // Экологическое право. – 2005. – № 3. – С. 8–14.

Стаття присвячена аналізу напрямів дерегуляції у сфері використання водного об'єкта для потреб рибництва в Україні. В результаті цього аналізу автор доходить висновку, згідно з яким у договорі оренди земельної ділянки водного фонду (який одночасно є договором оренди водного об'єкта) можуть

бути встановлені всі умови водокористування, що містяться у дозволі на спеціальне водокористування водного об'єкта для потреб рибництва та у режимі рибогосподарської експлуатації водного об'єкта. На думку автора, умови використання водного об'єкта для потреб рибництва потрібно встановлювати саме договором оренди земельної ділянки водного фонду, а від дозволу на спеціальне водокористування для здійснення рибництва та затвердження режиму рибогосподарської експлуатації водного об'єкта необхідно відмовитися.

Ключові слова: *дерегуляція, право водокористування, договір оренди водного об'єкта, договір оренди земельної ділянки водного фонду, правове регулювання рибництва.*

Стаття посвячена аналізу направлених дерегуляцій в сфері використання водного об'єкта для рибоводства в Україні. В результаті цього аналізу автор приходить к выводу о том, что в договоре аренды земельного участка водного фонда (являющегося одновременно договором аренды водного объекта) могут быть установлены все условия водопользования, содержащиеся в разрешении на специальное водопользование водного объекта для рибоводства и в режиме рибохозяйственной эксплуатации водного объекта. По мнению автора, условия использования водного объекта для рибоводческих нужд следует устанавливать именно с помощью договора аренды земельного участка водного фонда, а от разрешения на специальное водопользование для осуществления рибоводства и утверждения режима рибохозяйственной эксплуатации водного объекта необходимо отказаться.

Ключевые слова: *дерегуляція, право водопользования, договор аренды водного об'єкта, договор аренды земельного участка водного фонда, правовое регулирование рибоводства.*

The article deals with legal analysis of the ways of deregulation in the water body use for the fish farming in Ukraine. The analysis results lead author to conclusion, that all conditions that are established by the water special use permit for fish farming and in the fish farming water body use regime, can be established by the land parcel of the water fund rent agreement (which is the water body rent agreement simultaneously). Under author's opinion the water body use conditions for fish farming should be established by the land parcel of the water fund rent agreement,

whereas water special use permit for fish farming and in the fish farming water body use regime should be abolished.

Keywords: *deregulation, water use right, water body rent agreement, land parcel of the water fund rent agreement, fish farming legal regulation.*